

การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี*

Dispute Mediation and Resolution by Buddhist Peaceful Means

สุทธิธรรม รัตนแสนยานุภาพ

Suttitham Rattanasanyanuphap

สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

Judicial Training Institute, Thailand.

Corresponding Author's Email: suttitham_r@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบูรณาการการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี เพื่อการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการบังคับคดีนั้น หลักสาราณียธรรมมีสอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบหลักการพัฒนา หรือนำออกไปช่วยเสริมกระบวนการในการนำออกไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องสร้างบรรยากาศในการเจรจา รู้จักการวางตนที่ดี เพื่อจะรับรู้และรับฟังคู่พิพาท อีกทั้งเสนอแนะเพื่อหาทางออก ปรับความเห็นในความเข้าใจผิด ไม่ว่าจะเป็นด้วยการรับหรือส่งข้อมูล ช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน สามารถกลับคืนความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อช่วยหาทางออกที่ดีที่สุดให้เกิดแก่คู่พิพาท หลักสาราณียธรรม เป็นชุดแนวคิดแห่งพุทธสันติวิธีที่ใช้เพื่อการแก้ไขความขัดแย้ง เป็นช่องทางที่ช่วยเสริมสร้างเกื้อกูลคนในสังคมให้เกิดความรักและสามัคคีกัน สามารถขจัดความขัดแย้งและแก้ปัญหาคความขัดแย้งได้ การดำรงตนเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข และเป็นความเจริญแก่สังคม หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่ดี ที่จะหยุดยั้งปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมและปัญหาความขัดแย้งอื่นๆ ที่กำลังเกิดขึ้นตามมาภายหลังได้

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ย; การประนอมข้อพิพาท; สาราณียธรรม; พุทธสันติวิธี

Abstract

An integration of dispute mediation and resolution by Buddhist peaceful means aims to defend rights while also helping the public with legal aspects and law enforcement. *Sārāṇīyadhamma* (six states of conciliation) is aligned with dispute mediation and resolution, which can be used as a development framework or to foster the potential development of dispute mediators. In particular, in dispute mediation, one should create an atmosphere suitable for negotiation, acknowledge and listen to the other side of the conflicting party, propose solutions, exchange opinions on misunderstandings whether from sending or receiving information, help both sides of the conflicting party and all sides to come to a mutual agreement and restore good relations. *Sārāṇīyadhamma* is the Buddhist peaceful means of

*Received September 5, 2023; Revised June 16, 2024; Accepted June 18, 2024

conflict resolution, designed to help people in society build affection and unity, and resolve conflicts and problems. It also cultivates the ability to maintain reason, accept diversity in cultures, views, and beliefs, and be prepared to live together peacefully. This is the source for happiness and prosperity in society. As a result, it serves as a constructive guideline for avoiding potential problems or disputes.

Keywords: Mediation; Dispute Mediation; *Sārāṇīyadhamma*; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

สังคมเป็นการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในขณะเดียวกันมนุษย์ในสังคมก็อาศัยบรรทัดฐานหรือกฎหมาย ระเบียบ ประเพณี และสมมติสถานภาพพร้อมทั้งบทบาทที่เหมาะสมให้แก่บุคคลต่างๆ ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี มีอภิสิทธิ์และมีเกียรติ แต่ทว่าสังคมในโลกปัจจุบันเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความไร้ระเบียบ (Chaos) (Adiwattanasit, 2001) หากมนุษย์เกิดความขัดแย้งหรือมีขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว มักจะถือตามต้องการและความคิดของตนในการจัดการข้อขัดแย้งเพื่อเป้าหมายนั้น (Liengboonlertchai, 2004) ส่วนเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้นจะมีทั้งเหตุปัจจัยภายใน และเหตุปัจจัยภายนอกสำหรับเหตุปัจจัยภายนอกจะมุ่งเน้นไปที่สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม อำนาจ และพฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมา

อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะให้ความสำคัญต่อเหตุปัจจัยภายในเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมองถึงความสำคัญของเหตุปัจจัยภายนอกด้วย ดังพุทธพจน์ที่วิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่ว่าด้วยการวิวาทว่า “ถ้าเธอทั้งหลาย พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าเธอทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายใน หรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ยืดยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมมิได้ และมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยืดยื้อต่อไป”(Thai Tripitakas: 14/44/43, 6/216/332-335)

ปัญหาของข้อพิพาทหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น มิใช่ว่าจะจัดการความขัดแย้งให้หมดสิ้นไปเลยทีเดียว เพราะเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ เบอร์นาร์ด เมเยอร์ ได้กล่าวในประเด็นนี้อีกอย่างน่าสนใจว่า “ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็น และเป็นเรื่องปกติ ปัญหาไม่ใช่เรื่องของการมีความขัดแย้ง แต่เป็นเรื่องของวิธีการที่จะเราจะต้องจัดการ ทว่าเราเองกลับไม่เต็มใจที่จะยอมรับว่า เราอยู่ในท่ามกลางความขัดแย้ง” ในเมื่อความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ดำรงอยู่ทั่วไปในสังคมของมนุษย์ยากที่เราทุกคนจะหลีกเลี่ยงได้ความขัดแย้งจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาและฝังรากลึกอยู่ในสังคม (Landau, Landau, and Landau, 2006) ดังนั้น สิ่งที่จะต้องทำก็คือเราจะจัดการความขัดแย้งในแต่ละเรื่องด้วยวิธีอะไร

การประนอมข้อพิพาท จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของการยุติความขัดแย้ง หรือระงับข้อพิพาทที่ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต้องการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้นให้เสร็จสิ้นไป โดยคู่พิพาทต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน ซึ่งวิธีการประนอมข้อพิพาทในประเทศไทยแยกพิจารณาได้ 2 วิธี ดังนี้ 1) วิธีการระงับข้อพิพาทโดยเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานของรัฐ ได้แก่ ฝ่ายปกครอง คณะกรรมการหมู่บ้าน ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล กรมคุมประพฤติ และ 2) วิธีการระงับข้อพิพาทโดยประชาชน ซึ่งเป็นวิธีการแบบดั้งเดิมที่ประชาชนมีส่วนร่วมแก้ปัญหากระงับข้อพิพาทกันเอง (Office of the Attorney General, 2016) ทั้งนี้ หากวิธีระงับข้อพิพาทดังกล่าวข้างต้นไม่ประสบผลสำเร็จ จะอาศัยกระบวนการยุติธรรมเข้าช่วยเหลือโดยการ

ฟ้องศาลต่อไปคณะรัฐมนตรี จึงมีมติเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง แนวทางการลดปริมาณคดีชั้นศาล โดยกำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดดำเนินการหารูปแบบแนวทางที่เหมาะสม เช่น การชะลอการฟ้องมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน และเป็นการตอบสนองความต้องการของรัฐในการลดปริมาณคดีชั้นศาล เพื่อแก้ปัญหากระบวนการยุติธรรม และทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมง่ายขึ้น (Office of the Attorney General, 2016) ดังนั้น สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบ และให้ความสำคัญของการดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทเพื่อลดความขัดแย้งของคนในสังคม และเพื่อเป็นการลดปริมาณคดีในชั้นศาล ซึ่งได้กำหนดให้เป็นหนึ่งในภารกิจของหน่วยงานในการดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ไม่คำนึงถึงฐานะรายได้ของผู้ขอความช่วยเหลือยุติข้อพิพาท อันจะมีผลทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมตามระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ.2533 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2547) ซึ่งลักษณะของข้อพิพาทที่ประนีประนอมได้ต้องเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแพ่ง หรืออาญา ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) ภาค 1 – 9 (Office of the Attorney General, 2016) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การประเมินผลโครงการนาร่องเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปฏิบัติงานและเพิ่มศักยภาพอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.)” พบว่า ปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในศาลจังหวัดและศาลแขวงในทุกจังหวัดที่ศึกษาส่วนใหญ่มีประสิทธิผลในระดับมาก ส่วนปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จซึ่งจัดว่ามีประสิทธิผลในระดับมากเช่นกัน การพิจารณาประสิทธิภาพในด้านความคุ้มค่าของงบประมาณในการดำเนินการนั้น พบว่าปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลช่วง ปี พ.ศ. 2548 - 2549 มีอัตราปริมาณคดีลดลง ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) มีความสามารถการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกจังหวัด อันแสดงให้เห็นถึงทักษะ ความรู้ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ อ.ก.ช. เพิ่มขึ้นหลังจากเข้ารับการฝึกอบรมและปฏิบัติงาน ทำให้ประชาชนที่ได้รับบริการจากการดำเนินงานไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทมีความเห็นด้วยมากที่สุดว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้ประหยัดเวลาและมากที่สุดในเรื่องของความรู้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน (Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary, 2007)

การประยุกต์หลักการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นอีกแนวทางปฏิบัติหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างหลักการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทของพนักงานอัยการเพื่อการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการบังคับคดี เพื่อก่อให้เกิดความสุขสมานฉันท์แบบบูรณาการสร้างความสุขให้กับสังคม โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะ ซึ่งถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในสังคมปัจจุบัน

การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท

การที่กฎหมายเป็นเอกเทศของตัวเองมีลักษณะเฉพาะของกฎหมาย แต่กฎหมายมิใช่วัตถุที่ดำรงอยู่อย่างลำพัง โดยตัวเองหากแต่กฎหมายยังมีความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่นด้วย เช่นเกี่ยวกับศีลธรรม จารีต ประเพณี กฎหมายถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ซึ่งมีการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ เช่น ในสังคมสมัยก่อนหากมีการฝ่าฝืน ประเพณีสำคัญก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกที่รุนแรงต่อคนในสังคมว่าการกระทำนั้นเป็นความชั่ว ซึ่งอาจก่อให้เกิดเสนียดจัญไรแก่สังคมได้ จึงมีการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน

กฎเกณฑ์ของสังคม เช่น การขับไล่หรือการบังคับตามประเพณี ต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้นเป็นกฎหมายที่รัฐใช้บังคับ เริ่มมีลักษณะที่เป็นแบบชัดเจน มีสภาพบังคับที่ชัดเจนแน่นอนแตกต่างจากศีลธรรมหรือศาสนา ซึ่งผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายได้รับความยุติธรรมมากขึ้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นศีลธรรม จารีต ประเพณี หรือกฎหมาย ต่างก็มีขึ้นเพื่อความเป็นธรรมหรือก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมทั้งสิ้น ความยุติธรรมเป็นเสมือนบางสิ่งบางอย่าง ที่สามารถรู้สึกหรือรับรู้ได้โดยสัญชาตญาณ แต่เป็นสิ่งที่ยากแก่การอธิบาย (Worakitsophonphaisal, 2009) อาจกล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดของการเจรจา (Kho, Bonpin, Narvadez, and Fuentes, 2002) (Negotiation) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่ประกอบด้วยคนสองคนหรือมากกว่านั้น สมควรใจพุดคุยปรึกษาถึงความแตกต่างในเรื่องความคิดเห็น และพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน คนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเจรจา ไม่ว่าจะแบบทางการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน เช่น การเจรจาเพื่อสมรงาน เจริญธุรกิจกับคู่ค้า หรือเจรจาในที่ประชุม ล้วนแต่เป็นการเจรจาในรูปแบบทางการ การเจรจาอีกประเภทคือแบบปกป้องหลักการหรือแบบไม่เป็นทางการ เช่น เจริญกับเพื่อน ครอบครัว หรือคนรู้จัก เป็นต้น

ความสำคัญของการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือคู่พิพาทในกระบวนการเจรจาต่อรองมีลักษณะสำคัญคือ การดำเนินการจะต้องเริ่มต้นและดำเนินไปบนพื้นฐานความสมัครใจของคู่พิพาท รักษาความลับ และไม่มุ่งหาข้อสรุปถูกผิดแต่ส่งเสริมให้คู่พิพาทแสวงหาทางออกร่วมกัน กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (alternative dispute resolution) ซึ่งหมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทที่นอกเหนือไปจากการฟ้องร้องต่อศาล (litigation) ประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การเจรจาต่อรอง (negotiation) หมายถึง การที่คู่พิพาทสมัครใจเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อตกลงกันเองโดยไม่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. การไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท (mediation หรือ conciliation) หมายถึงการที่คู่พิพาทสมัครใจให้มีบุคคลที่สามซึ่งเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” หรือ “ผู้ประนอมข้อพิพาท” เข้ามาช่วยให้เกิดการประนีประนอมยอมความกัน แต่ไม่มีอำนาจบังคับให้คู่พิพาทตกลงกัน หรือกำหนดผลลัพธ์ของกระบวนการ ทั้งนี้ในทางทฤษฎีอาจมีการแยกรูปแบบการไกล่เกลี่ย (Mediation) กับการประนอมข้อพิพาท (Conciliation) ออกจากกันโดยแบ่งตามบทบาทของคนกลางกล่าวคือ “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในกระบวนการไกล่เกลี่ยมีหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารเท่านั้น ในขณะที่ “ผู้ประนอมข้อพิพาท” มีอำนาจในการจัดทำข้อเสนอทางออกให้คู่พิพาทพิจารณาด้วย อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยไม่มีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของคนกลางอย่างชัดเจน และมีการใช้คำว่า การไกล่เกลี่ยกับการประนอมข้อพิพาทสลับกันมาโดยสื่อถึงความหมายเดียวกัน (Dharmasakti, 2007)

3. การอนุญาโตตุลาการ (arbitration) หมายถึง การที่คู่พิพาทสมัครใจให้อนุญาโตตุลาการซึ่งหมายถึงบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นกลาง ที่มาจากการเลือกร่วมกันระหว่างคู่พิพาท หรือได้รับการแต่งตั้งตามวิธีการที่คู่พิพาทตกลงกันหรือตามที่กฎหมายกำหนด มาทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาท โดยผลคำชี้ขาดดังกล่าวจะผูกพันคู่พิพาท หากมีการละเมิดคำชี้ขาดขึ้นภายหลัง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถฟ้องร้องต่อศาลหรือองค์การของรัฐได้ ในแง่ความสำคัญ กล่าวได้ว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นช่องทางที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัญหา เนื่องจากในปัจจุบันข้อพิพาทมีจำนวนเพิ่มขึ้น และทวีความซับซ้อนในแง่เนื้อหาเกินกว่ากระบวนการทางศาลจะสามารถรับภาระได้เพียงลำพัง นอกจากนั้น ตัวกระบวนการเองยังมีจุดเด่นในเรื่องการช่วยรักษาความสัมพันธ์หรือผลประโยชน์ร่วม ระหว่างคู่พิพาทได้ดีกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล

เพราะมุ่งหาทางออกสำหรับอนาคตมากกว่ามุ่งหาข้อสรุปเรื่องในอดีต เพื่อทำการแก้แค้น ชดเชย ซึ่งหลายครั้งไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไปแล้ว

กล่าวโดยสรุป กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางเลือกที่ดีจะสร้างประโยชน์ต่อประชาชนและระบบยุติธรรม (Bodhirangsiyakon, 2009) คือ

1. เป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีต้นทุนเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่ำกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินในชั้นศาล ส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ในราคาที่ถูกลง
2. ส่งเสริมการบรรลุเป้าประสงค์ร่วมกันระหว่างคู่พิพาท (win - win situation) เนื่องจากลักษณะของกระบวนการที่สนับสนุนให้คู่พิพาทหันหน้าเข้าหากัน มีแนวทางการดำเนินการที่เอื้อให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดให้สามารถร่วมกันหาทางออกแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินในชั้นศาลที่เป็นวิธีการแบบปฏิปักษ์ (adversary system) ให้คู่ความแข่งขันเพื่อหาผลแพ้ - ชนะ (win - lose situation)
3. ช่วยแบ่งเบาภาระคดีจากศาล ส่งผลให้ศาลสามารถทำงานที่เหลืออยู่ได้รวดเร็วและมีคุณภาพมากขึ้น

หลักสาราณียธรรมกับการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

เมื่อนมนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในฐานะของสัตว์สังคม ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการกระทบกระทั่งกันบ้าง และอาจทำให้มีมาซึ่งคิดที่ไม่ตรงกันบ้าง มีความขัดแย้งกันบ้างเป็นปกติ พระพุทธศาสนาได้มีหลักแนวทางการสร้างความสัมพันธ์สร้างความสมานฉันท์สร้างปรองดองหรือความสามัคคีนั้นคือ หลักสาราณียธรรม (Thai Tripitakas: 12/492/531; 14/54/59) เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ระลึกถึงกัน, ทำให้เกิดความสามัคคี ให้เกียรติและความเคารพซึ่งกันและกัน (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003) ทั้งยังเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นหลักธรรมสำหรับการเสียสละ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งเพื่อทำความเคารพกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน (Thai Tripitakas: 11/317/257) ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุที่ให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมว่านี้คือหลักสาราณียธรรม”(Thai Tripitakas: 12/492/531)

หลักสาราณียธรรม มีความหมายตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุที่ให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมว่านี้คือหลักสาราณียธรรม”

ความหมายของหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจใจจึงมีความสำคัญยิ่งดังนี้ “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สิ่งทั้งหลายสำเร็จมาแต่ใจ เพราะฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีใจผ่องใส จะพูดอะไรก็ตาม จะทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีใจผ่องใส นั้นความสุขย่อมจะติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัว” (Thai Tripitakas: 25/2/24) หลักสาราณียธรรมจึงหมายถึงสภาวะการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน, ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน, การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน, การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน, การมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่

หมู่คณะ, การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้เป็นหลักสำคัญ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), (2008)

องค์ประกอบและวิธีการของการปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม

สาราณียธรรม คือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนเองให้มีความเสียสละ เมตตา กรุณา กตัญญู กตเวที และ สามัคคี ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคม มีวิธีการหรือขั้นตอนที่ประมวลเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. เมตตาการุณยธรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้า และลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง กล่าวคือ

- 1) การปฏิบัติทางกายด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล
- 2) แสดงอาการกิริยาสุภาพต่อกัน เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลังโดย

สรุปก็คือ การไม่ระราน หรือทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วยการกระทำของเรา อยู่ในหลักของศีล 5 ที่เกี่ยวข้องด้านกายกรรมโดยตรงมีศีลข้อที่ 1 ข้อที่ 2 และข้อที่ 3 ตามลำดับโดยไม่เลือกปฏิบัติเฉพาะบุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นสำคัญ

2. เมตตาวจีรธรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจา ต่อเพื่อนร่วมสังคม ประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดีกล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล่าวคือ

- 1) กล่าววาจาที่สุภาพต่อกันไม่กล่าวร้ายหรือพูดคำหยาบ
- 2) แนะนำ หรือ บอกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน ตักเตือนด้วยความหวังดี
- 3) พูดถึงกันด้วยความเคารพ ให้เกียรติ

โดยสรุปก็คือ การกล่าววาจาที่สุภาพต่อกันไม่กล่าวร้ายหรือพูดคำหยาบ บอกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี พูดถึงกันด้วยความเคารพ รวมถึงมีการสำรวจทางวาจาให้เรียบร้อย ดังาม สามารถเรียกอีกอย่างว่า จิสฺสุจิริต อันสามารถขยายประกอบให้ชัดเจนขึ้นด้วย 4 ประการ คือ สัจจวาจา (พูดจริง) อปิสุณวาจา (พูดไม่ส่อเสียด) สันทวาจา (พูดอ่อนหวาน) และ มันทภาสา (พูดด้วยปัญญา) วจิสุจิริต เป็นการกระทำทางวาจา อันเป็นการประพฤติดีทางวาจาด้วยการพูดที่ไพเราะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ พูดแล้วสบายกายสบายใจ ทั้งผู้พูดและผู้ฟังดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระวัชชีสะ ในตอนหนึ่งว่า “บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักที่ชนทั้งหลายชื่นชอบ ไม่พึงพูดหยาบคายต่อชนเหล่าอื่นพึงพูดแต่วาจาอันเป็นที่รัก” (Thai Tripitakas: 15/213/310)

3. เมตตาเมโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม ร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดีไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือ

- 1) จิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์
- 2) มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

โดยสรุปก็คือ การปลูกสำนึกให้แก่อัจฉริยะ ตั้งอยู่บนความเพียรพยายามในฝึกคิด ฝึกละชั่วทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใสด้วยเมื่อยายถึงความเมตตาทางด้านจิตใจ 3 ประการ คือการเว้นจากมโนทุจริต 3 กล่าวหรือเว้นความชั่วที่เกิดทางใจทั้ง 3 กล่าวคือ 1) โลภอยากได้ของเขา 2) พยาบาทปองร้ายเขา 3) เห็นผิดจากคลองธรรม (Thai Tripitakas: 15/213/310; 11/394/359-360)

4. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน แม้ว่าจะเป็นสิ่งของเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม ก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน กล่าวคือ

- 1) แบ่งปันกันกินแบ่งกันใช้ให้คนอื่น
- 2) การเสียสละให้ตกเป็นของกองกลางเพื่อการใช้สอยบริโภคร่วมกัน

โดยสรุปก็คือ การแบ่งปันกันกินแบ่งกันใช้ ให้ทุกครัวเรือนในชุมชนได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน รับของกินของใช้ไม่ควรมากเกินไป ให้เพียงพอต่อความต้องการของชีวิตและการใช้สอยเท่าที่จำเป็น ส่วนทรัพย์สินส่วนเกินอื่นที่ได้มาในภายหลังไม่ว่าจะเป็นลหุภัณฑ์หรือครุภัณฑ์ ก็ต้องสละเข้าไปเป็นของกองกลางเพื่อให้มีโอกาสได้ใช้สอยร่วมกัน ดังคำกล่าวในธรรมะจากพระไตรปิฎกว่า “ทพมานโน ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” (Thai Tripitakas: 22/37/44) ผู้ให้ย่อมไม่ว่าจะให้ในลักษณะไหนก็ตาม แต่การให้ที่ประกอบไปด้วยกุศล ที่ดำเนินไปในทางแห่งความดี ผู้รับย่อมได้ทั้งความสุขความสดชื่น และผู้ให้ก็ย่อมอานิบุญมือของผู้ให้จะอยู่เหนือมือผู้รับเสมอ แต่การให้ที่สมบูรณ์นั้นต้องประกอบด้วยปัญญาจึงจะได้อานิสงส์ในบุญที่ทำ

5. ศีลสามัญญตา คือ จะต้องมศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม กล่าวคือ

- 1) การประพฤติที่สุจริตดีงาม
- 2) รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม
- 3) ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสีย

โดยสรุปก็คือ ศีลสามัญญตา คือ ความสม่ำเสมอโดยศีล คือการประพฤติที่สุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่ชุมชนในหมู่บ้านหรือตำบลของตน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัทหรือสมณบริษัท เป็นผู้กล่าวกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหา คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงทำกาละ คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเข้าถึง สุคติโลกสวรรค์ (Thai Tripitakas: 11/291/228) ระหว่างลูกหลาน สามภริยาอยู่ด้วยกันก็เป็น ผาสุก พุดอะไร มีผู้เคารพเชื่อถือ

6. ทิฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกันมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม กล่าวคือ

- 1) เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน
- 2) เห็นชอบร่วมกัน
- 3) ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ
- 4) ไม่สร้างข้อขัดแย้งโดยไม่มีเหตุผล (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008)

โดยสรุปก็คือ การยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเสมอกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น การดึงกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Phramaha Hunsā Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2004) การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ปรึกษาหารือหรือการเปิดโอกาสให้ฝ่ายได้ร่วมกันตรวจสอบ และเสนอความคิดเห็นเพื่อให้นโยบาย หรือโครงการมีความสมบูรณ์และสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ฝ่ายร่วมกันคิด รับผิดชอบ และตรวจสอบ (Phramaha Hunsā Dhammahaso (Nithibunyakorn), (2011)

การประยุกต์หลักสารานุกรมกับการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

หลักสารานุกรมเป็นหลักการที่ดีของสังคม เพราะเป็นหลักที่ส่งเสริมการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคม ถ้าสังคมปฏิบัติได้ตามหลักการดังกล่าวนี้ เชื่อแน่ว่าสังคมสันติสุขย่อมเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นได้จริง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เมตตาทายกรรม

เมตตาทายกรรม คือ การมีพฤติกรรมทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เป็นการกระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาทายกรรม เป็นการเข้าไปตั้งกายกรรมอันประกอบด้วยในความหมายของชุมชนนั้น

ความเมตตา คือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของมวลมนุษยการแสดงความมีน้ำใจ เช่น การช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ขวนขวายในกิจการงานต่างๆ ที่สมควร เป็นการสร้างความประทับใจทางกิริยาอาการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน เป็นหลักธรรมที่ต้องนำไปใช้ทั้งสองฝ่ายจึงจะได้ผลดี ไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกขเวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีความเสียสละต่อผู้อื่น ช่วยเหลือขวนขวาย การงานในสิ่งที่จะทำได้ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นทุกอย่าง รู้จักปกป้องและช่วยเหลือบุคคลอื่นเมื่อประสบภัย

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จากท่าทีที่ไม่เป็นมิตร หลายฝ่ายได้พยายามหาทางออกและช่องทางการช่วยเหลือ วิธีการดังกล่าวได้มีความสอดคล้องกับหลักเมตตาทายกรรม ด้วยเล็งเห็นว่า หลักเมตตาทายกรรม เป็นหลักธรรมที่สร้างประพจน์ที่เหมาะสมที่ควร ทำให้เกิดความรักความสามัคคี ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนของการนำหลักเมตตาทายกรรมมาใช้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

1. การรู้จักข่มใจ มีท่าทีอดทนต่อสิ่งที่เข้ากระทบ คือ การเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในฐานะประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรจะต้องแสดงไมตรีและความหวังดีต่อกันด้วยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีมีการประสานร่วมมือกันที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน

2. การไม่ลงมือลงไม้หรือไม่ประทุษร้ายกัน

3. การมีความจริงใจต่อประชาชน

4. การปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน ใช้หลักการการยอมรับในความหลากหลายและการพึ่งพาอาศัยกันและกัน

5. การกระทำการใดเพิ่มเติม ควรมีการแจ้งส่วนที่เกี่ยวข้องก่อน

6. การเพิ่มเมตตาทางกายกรรมเข้าไปในการปฏิบัติงาน

7. การเข้าถึงและเข้าใจประชาชน เช่น การดูแลรักษาพยาบาลประชาชนในชุมชนที่มีความต้องการระดับขั้นพื้นฐาน

แนวทางการกระทำที่ดีต่อกันของชุมชน ตามหลักเมตตาทายกรรม คือ ทางภาครัฐหรือผู้บริหารให้ความสำคัญกับหลักเมตตาทายกรรม โดยมีการแสดงกิริยาอาการสุภาพในการปฏิบัติงานต่อประชาชนและผู้ร่วมงาน มีน้ำใจช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อประชาชนและเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจในการรับฟัง ตลอดจนมีความเอาใจใส่ มองปัญหาเป็นเรื่องปกติ และมีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ มีการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ตลอดจนผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อประชาชนในชุมชน แม้กระทั่งเพื่อนร่วมงาน เมื่อเมตตาแล้วก็จะปฏิบัติออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ ที่ผ่านใจที่งดงาม

เกิดขึ้นดีเมื่อมีประชาชนมาให้ความช่วยเหลือ แม้คนในหน่วยงานหรือผู้ร่วมงานได้รับความรุ่งเรือง หรือประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ผิดคนให้มีอหิชาศัยอ่อนนุ่มไม่แสดงอาการรังเกียจหรือดูหมิ่นเหยียดหยามต่อประชาชนให้ชุมชน หรือคนอื่นผู้ที่มีความคิดเห็นที่ต่างกับเรา

2. เมตตาวจีกรรม

เมตตาวจีกรรม หมายถึง การใช้วาจาคำพูดที่เป็นสัมมาทฐิ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ศรัทธา และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการมีพฤติกรรมทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา เป็นการพูดด้วยเมตตา กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี และแสดงความเคารพนับถือกัน

การตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา เป็นหลักการด้านการพูดที่มีการเจรจาให้เข้าใจกันไม่กล่าวร้าย เสียตักกัน จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตาต่อกัน พูดแต่คำสัตย์คำจริง การใช้เมตตาวจีกรรม ก็คือภาวะแห่งความอดทน หรือกิริยาที่อดทน อดกลั้น ความไม่ดูร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต

จากสภาพปัญหา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในด้านวาจา การพูดคุยกันมีน้อย ประชาชนเป็นผู้รับข้อมูลมากกว่าและภาครัฐ ส่วนใหญ่ต้องการให้ภาคประชาชนทำตามนโยบาย ดังนั้น ภาคประชาชนจึงเป็นฝ่ายรับฟัง และปฏิบัติตามเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาความขัดแย้งด้านการเจรจา จึงเป็นปัญหาสำคัญที่สืบเนื่องมายาวนาน และควรยกมาพิจารณา เพราะทำให้เกิดความบกพร่องในการรับข้อมูล ด้านการสื่อสารตามมา มีรายละเอียดดังนี้

1. การพูดของเจ้าหน้าที่และประชาชนต่างพูดกัน ด้วยความไม่มีความอดทน อดกลั้นต่อกัน และการยับยั้งใจ
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนพูดด้วยอารมณ์และลุแก่อำนาจ
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน มีลักษณะการพูดที่ขัดกันและไม่แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์
4. เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน ไม่ได้มีการพูดคุยในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อย ทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลและปัญหาไม่ครบถ้วน
5. บรรยาการไม่เอื้อต่อการพูดคุย เพราะการพูดคุยไม่ตรงประเด็น และไม่เป็นประโยชน์ต่อภาคประชาชนที่อยู่ในสภาพของความเดือดร้อน
6. การพูดคุยมีลักษณะของการขู่มขู่บังคับต่อภาคประชาชน

ปัญหาการพูดคุยหรือการสื่อสาร ด้านข้อมูลระหว่างรัฐกับชุมชนยังมีน้อย ซึ่งหลายฝ่ายเห็นด้วย ควรหันมาใช้หลักการหรือแนวทางเมตตาวจีกรรมให้มากยิ่งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยแต่ละฝ่ายต่างได้เสนอแนวทางและขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. ควรมีการเน้นการฟังมากขึ้น คือต้องตั้งใจฟัง และรู้จักฟังข้อเรียกร้องฟังโดยตั้งใจให้เป็นกุศล เพราะอยู่ในฐานะผู้รับ จึงต้องปรารถนาที่จะเข้าใจเรื่องราวทั้งหมด ที่ก่อให้เกิดความทุกข์อดทนฟังถ้อยคำที่พูดออกมา เพื่อค้นหาสิ่งที่ยังไม่ได้พูด ฟังเพื่อให้ได้ข้อมูลดีที่สุด
2. ต้องเปิดพื้นที่ในการพูด และการรับฟังเรื่องที่เกี่ยวกับข้อเรียกร้องที่ต้องการให้มีความรู้สึกที่เป็นมิตร ปรารถนาประโยชน์สุขแก่กันโดยไม่มีการแบ่งแยก
3. การเปิดพื้นที่การพูดด้วยข้อมูลที่เป็นจริงต่อกัน มีประโยชน์และไม่ถูกครอบงำด้วยความกลัว ความเหมาะสมด้านเวลาและสถานการณ์ในเข้าไปพูดชี้แจง ด้วยวิธีการที่นุ่มนวลอ่อนโยน
4. ด้วยการพูดด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ชวนฟัง ไม่พูดในสิ่งที่ฟังแล้ว รู้สึกสะเทือนใจ น้อยใจ หรือคับแค้นใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความเป็นกันเอง ทุกฝ่ายควรใช้คำพูดภาษาที่สุภาพเมื่อสนทนาพูดคุยกับคนในระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

5. การพูดคุยควรมีการระดมความคิดเห็นและรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้าน ควรมีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และยอมรับในมติที่มีการความเห็นร่วมกัน มีการปลูกจิตสำนึกให้มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน

แนวทางการพูดเจรจาที่ดีต่อกัน ตามหลักเมตตาธรรม คือ ความคิดเห็นของผู้นำหรือผู้บริหารทุกภาคส่วนไม่พูดในสิ่งที่ฟังแล้วทำให้ประชาชนหรือผู้อื่นได้รับความรู้สึกสะท้อนใจ น้อยใจ หรือคับแค้นใจ เมตตาต่อเขา ด้วยการให้คำแนะนำหรือหักท้วงต่อผู้เกี่ยวข้องอย่างสุภาพ ส่งสารการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วนและถูกต้อง และผู้นำหรือผู้บริหารมีเมตตาภายในแล้วนั้น เขาจะใช้วาทศิลป์ในการพูดคุย แม้แสดงต่อกัน แม้ประชาชนในชุมชนทุกระดับ แม้คนในครอบครัว หรือเพื่อนร่วมงาน ความเมตตานี้จะออกมาจากใจที่ดีงาม สู่การแสดงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาที่ออกมาจากใจที่เมตตา อ่อนน้อม และเกื้อกูลต่อผู้อื่นในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับใดผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ และประชาชนก็ตาม เมื่อผ่านการฝึกแล้วก็ย่อมมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ที่ดีงาม พูดด้วยปิยวาจา มีอริยาไยไมตรีที่เมตตา ก็จะยิ้มแย้มแจ่มใส ออกมาเอง ยินดีจะรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นและยินดีที่จะให้ความรู้ ให้คำปรึกษาด้วยรอยยิ้มที่ออกมาจากใจที่ปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นไม่เลือกสีไม่เลือกข้างไม่เลือกฐานะความเป็นอยู่ของผู้ใดด้วยเมตตา

3. หลักเมตตาธรรม

เมตตาธรรม คือ ทำหน้าที่ที่เกิดจากคุณภาพทางใจที่ประกอบพร้อมด้วยเมตตา ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่เป็นหลักธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ

การได้รับผลกระทบทางจิตใจที่สะท้อนออกมาสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก่อปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นกับชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น บางท่านไม่ใช้ความเมตตาทางมโนกรรม กับปฏิบัติหน้าที่ด้วยรูปแบบแนวทาง หรือขั้นตอนเด็ดขาดด้วยการจับปรับและดำเนินคดียึดแนวนโยบายของภาครัฐอย่างเข้มงวด อีกด้านหนึ่งก็มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นบางท่าน ได้ยึดหลักเมตตาธรรมเป็นที่ตั้ง ก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ประนีประนอมต่อภาคประชาชนมากขึ้น นอกจากนี้ผลกระทบของการขาดเมตตาธรรม ยังส่งผลให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบการดำรงชีพและด้านจิตใจที่ได้รับผลกระทบ เครียด ไม่สบายใจ จึงแสดงอาการต่อต้านเจ้าหน้าที่ บางส่วนก็ยอมเพราะความกลัวต่อความผิดและอำนาจในมือของเจ้าหน้าที่มาแสดงตนในมิตินของผู้รับผิดชอบ

จากสภาพของการไม่มีเมตตาธรรม ได้ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ส่งผลให้ง่ายต่อการเกิดความขัดแย้ง กล่าวคือ

1. เจ้าหน้าที่ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรหรือชุมชน กล่าวคือมองเห็นภาคประชาชน คือผู้รองรับอำนาจดูแลได้ง่าย ขาดจิตใจปรารถนาดีต่อประชาชน
2. ทำให้มองไม่เห็นคุณค่าของความเป็นเพื่อนมนุษย์ คือการขาดเมตตาธรรมยอมทำให้ทุกฝ่ายต่างมองกันและกันในด้านลบ ไม่มุ่งสร้างประโยชน์แก่กัน ไม่มองกันในแง่ดี
3. หน้าตาเคร่งเครียด กล่าวคือ ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นก็จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่มีความเสียสละ ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนหลักของหน่วยงานตน ถ้าเป็นภาคประชาชนก็จะมองภาครัฐด้วยสายตาที่ฝ่ายตรงข้าม
4. ความสัมพันธ์ที่เหินห่าง กล่าวคือ เมื่อขาดเมตตาธรรม ทำให้ภาครัฐกับชุมชนเกิดช่องว่าง ไม่เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของภาคประชาชน มีจิตใจที่ไม่ซื่อสัตย์สุจริต มีความชิงชังหรือความรังเกียจเป็นมูลเหตุ

5. การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง กล่าวคือ การเมตตามโนกรรมทำให้เกิดความลำเอียง ขาดความยุติธรรมไม่เป็นกลาง

สรุปได้ว่า การขาดเมตตามโนกรรมนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ที่ยากแก่การแก้ไข เพราะเป็นมูลเหตุปัจจัยของความขัดแย้งที่ฝังอยู่ภายใต้จิตสำนึก ดังนั้น ถ้าทุกฝ่ายน้อมนำหลักเมตตามโนกรรมมาปฏิบัติ ย่อมช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างดียิ่ง

จากแนวคิดดังกล่าว ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และประชาชน ต่างก็เล็งเห็นคุณค่าของเมตตามโนกรรมที่จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและเกิดสันติสุข มีวิธีการนำเอาหลักเมตตามโนกรรมนี้มาใช้กับชุมชนหรือต่อภาครัฐ เป็นการนำหลักธรรมเพื่อมาใช้เพื่อการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน จึงได้ร่วมกันเสนอแนวทาง และขั้นตอนปฏิบัติเมตตามโนกรรม ดังนี้

1. การอุทิศตนเพื่องานของชุมชน คือ ผู้บริหารงาน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐควรเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

2. การเข้ามารับรู้ปัญหา และรับรู้ข้อมูลร่วมกันทั้งภาครัฐและชุมชน เช่น ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดขึ้นกับชุมชน มีผู้นำส่วนท้องถิ่นควรออกมาเป็นตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง

3. ขอโอกาสให้ภาคประชาชน โดยการเพิ่มความเห็นอกเห็นใจต่อกันให้มากขึ้น

4. การสงเคราะห์งานสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน ด้วยความยุติธรรม เป็นกลางไม่ลำเอียง บริหารงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของชุมชนและคนในสังกัด คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ บริหารงานด้วยความมีจิตใจที่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน

จะเห็นว่า หลักเมตตามโนกรรม เป็นหลักการที่ทุกฝ่ายต่างก็ยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่จะสามารถแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสันติสุข เพราะก่อให้เกิดการไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน จะเกิดความรู้สึกรักในคนและสัตว์ทั้งหลายว่าชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ต่างก็ต้องความสุข เพราะฉะนั้น จึงควรไม่มีเวรไม่มีภัยไม่เบียดเบียนกันไม่ประทุษร้ายกันต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยาไม่คิดอคติ ไม่พยาบาทไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้อภัยและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ มีความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขและเข้าใจหัวอกของบุคคลอื่น

แนวทางความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน ตามหลักเมตตามโนกรรม คือ ในความคิดเห็นของบุคคลทุกระดับชั้น ตั้งแต่ผู้บริหารย่อมให้ความสนใจกับบุคลากร จนกระทั่งถึงระดับประชาชนระดับรากหญ้า เมื่อมีเมตตาในหัวใจแล้วจะปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมพร้อมอุทิศตนเพื่องาน ความเมตตาทางใจนี้จะฉายออกมา ถ้าเป็นระดับผู้บริหารก็จะบริหารงานด้วยความยุติธรรมเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ปราศจากอคติ เมื่อบริหารงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อประชาชนทุกภาคส่วน คิดและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แม้เป็นผู้นำก็จะบริหารงานด้วยจิตเมตตา เมื่อมีจิตใจที่บริสุทธิ์ เปี่ยมด้วยความเมตตา จะมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่มีความโลภไม่ใช้อำนาจและหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน

4. หลักสาธารณโภคี

สาธารณโภคี คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นเครื่องสะท้อนความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจมีจิตใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย การขาดหลักสาธารณโภคี ทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เกิดความรู้สึกอึดอัด เพราะความไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทำให้ความทุกข์ ความลำบาก ที่มีอยู่แล้วกลับเพิ่มปัญหามากยิ่งขึ้น ต้องมีแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและชุมชน

ตามหลักสาธารณโภคี ได้มีผู้เสนอแนะว่าถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือส่วนท้องถิ่นที่ดี จะต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์แก่กัน เช่น การหันมาช่วยส่งเสริมให้ชุมชนได้มั่นใจในชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนอย่างปลอดภัย ให้ชุมชนได้มีอยู่มีกิน ตามอัตภาพ ประหยัดและเหมาะสม มีข้อสรุปและเสนอแนะ ดังนี้

1. การช่วยเหลือแบ่งปันอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ผู้นำที่ยึดแนวปฏิบัตินี้จะทำให้ประชาชน ในทุกชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือมาโดยตลอด จะเลือกผู้นำเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำงาน เพื่อประชาชนโดยรวมทุกสมัย

2. การจัดสรรสวัสดิการให้ประชาชน กล่าวคือการให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่ภาคประชาชนในชุมชน

3. การเอื้อเฟื้อกล่าวคือการสงเคราะห์อนุเคราะห์เฉลี่ยความสุข ให้แก่กันและกันในชุมชน

4. การเสียสละทรัพย์และเจือจานต่อกัน ด้วยความเสมอภาค การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เพียงต้องการ คະแนนเสียง หรือให้ใครมาชอบมารักเพิ่ม เมื่อคนในหมู่ของตนมีความสุขสบายแล้วเราก็มีความสุขใจ ที่ได้เห็นเพื่อนบ้านที่เรารัก ได้รับในสิ่งที่เราพอจะมี พอจะให้แก่เขาด้วยความห่วงใยไม่เพียงแค่นั้นการมี มนุษย์สัมพันธ์ต่อกัน ล้วนเป็นสิ่งที่เราต้องปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์

5. ของบประมาณเพิ่มเติม ให้แก่ผู้ที่รับความเดือดร้อนเป็นรูปธรรม

ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ ตามหลักหลักสาธารณโภคี ก็คือการมุ่งเน้นผลประโยชน์ของชุมชน ที่ต้องมาก่อนประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องของตน การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้เป็นสิ่งของ ที่ตนมีอยู่ให้กับผู้ที่ต้องการ ให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนหรือเดือดร้อน ยังมีความหมายถึงการให้ความรู้ คำปรึกษา แก่ภาคประชาชนในชุมชน มีการเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุดิบของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้ชุมชนมีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน มีการให้และรับ นอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องความรู้ประสบการณ์ อันเป็น ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แสดงถึงสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจทำให้รักใคร่รั บถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำการแบ่งปันในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยสมควรแก่เหตุ กล่าวโดยรวมก็คือการแบ่งปัน โดยสิทธิอันชอบธรรม การแบ่งปันผลประโยชน์ในพื้นที่ชุมชนที่ร่วมกันได้โดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมได้รับหรือได้บริโภคทั่วถึงกันนั่นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน มีการประชาสัมพันธ์ ต่อทุกระดับของชุมชน และทุกหมู่บ้านควรได้รับสิทธินั้น

แนวทางการแบ่งปันผลประโยชน์ต่อกัน ตามหลักสาธารณโภคีคือความคิดเห็นของผู้บริหารองค์การ และหน่วยงานใด มีฐานของความเมตตาแล้ว ก็ย่อมยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ให้เกียรติต่อประชาชนที่มาร้องเรียนหรือเรียกร้องจากความทุกข์ที่เขาได้รับ และต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีสัจจะมีความซื่อสัตย์รักษาคำมั่นสัญญาที่ตกลงกันไว้ และถึงมีความรับผิดชอบ

5. หลักสามัญญาตา

ศีลสามัญญาตา หรือศีลสามัญญาตา คือมีศีลที่ไม่ขาดไม่ทะลุไม่พร้อย ที่เกิดจากคุณภาพของการ ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีลที่บริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสีย แก่หมู่คณะ ในมิติของการนำไปใช้ ได้แก่ การเคารพระเบียบ วินัยกฎหมาย วัฒนธรรม จารีตประเพณี และการ มีกิริยามารยาทด้วยการมองในมิติของการดำเนินนโยบายต่างๆ ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมติสากล สามารถใช้หลักการที่ตกลงร่วมกันการฝ่าฝืนมติ หรือหลักการอันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวง ขาดการเชื่อใจ กัน ก็กลายเป็นที่น่ารังเกียจ การแสดงอาการออกด้วยการดูหมิ่นเหยียดหยามกัน เป็นเหตุให้การอยู่ร่วมกันไม่ เป็นปกติสุขตามเป้าประสงค์ของชุมชนสันติสุข

แม้ว่าการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชน ไม่เปียดเบียนผู้อื่น แต่ก็ยังพบว่า

1. ขาดวิธีการปรับท่าทีต่อกันด้วยการประพาสติดต่อกันที่ดงาม ภาคประชาชนมองภาครัฐว่ารักษาระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับมากเกินไปจนความจำเป็น

2. การมองข้ามความสำคัญของการปฏิบัติตน หรือมิติการพัฒนาตนให้เกิดการยอมรับ
 3. ขาดการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติทั่วทั้งที่ เพื่อมุ่งหมายจะประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ
 อื่นๆ ทางกายภาพ

4. ขาดการประสานความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจต่อภาคประชาชนในชุมชน ให้มีความสำคัญต่อระเบียบ
 ปฏิบัติมากกว่าการพัฒนาภายในจิตใจ

5. เป็นความขัดแย้งด้านระเบียบ วินัย ข้อบังคับระดับโครงสร้างของภาครัฐ

วิธีการของผู้นำภาครัฐได้เน้นการยึดกฎ ข้อบังคับ และระเบียบวินัย และการที่ภาครัฐใช้หลักข้อบังคับ
 และระเบียบผ่านความเมตตาจริกรรม เมตตาโมกกรรม เมตตาทายกรรม เมื่อมีเมตตาทั้ง 3 แล้ว ก็ย่อมประสบ
 ความสำเร็จได้ ด้วยขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

1. อุดหนุน และทำความเข้าใจว่า ภาครัฐต้องการสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ผู้นำทั้งภาครัฐและ
 ภาคท้องถิ่นก็ต้องมีวินัย และความจริงจังต่อชุมชน

2. มุ่งเน้นการส่งเสริมศีลธรรมให้เกิดมีในตัวผู้นำ เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต

3. การคงศักยภาพของผู้นำและยึดมั่นในความดีให้เกิดมีในมิติที่ต่อเนื่อง

4. นำหลักเมตตาทั้งกาย วาจา ใจ ออกมาใช้ให้เป็นรูปธรรมแบบยั่งยืน

5. สร้างกิจกรรม ส่งเสริมบุคคลต้นแบบ มีการมอบรางวัลเชิดชูบุคคลระดับผู้นำให้มีศีล

การก้าวสู่สันติภาพจะขาดฐานหลักที่มั่นคงไปไม่ได้ คือมีศีล การมีศีลครบในการดำเนินชีวิต
 ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม หากปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบวินัยขอบ้านเมือง ก็คือ ถูกกฎหมาย
 โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกัน กับศีลทั้ง 5 ก็คือ
 การปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อ ยึดถือ เคารพในสิ่งเดียวกันของสังคมนั่นเอง แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคม
 ปัจจุบันมนุษย์ส่วนใหญ่มองข้ามความสำคัญในเรื่องศีลสามัญญตา

6. หลักทฤษฎีสамัญญตา

ทฤษฎีสамัญญตา คือ มีความเห็นที่ตรงกันเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน
 ในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็น
 ของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชุมชน ส่วนใหญ่มีความขัดแย้งด้านการรับสารกับ
 การส่งสารด้านข้อมูลที่ไม่ตรงกัน หรือข้อมูลต่างชุดกัน และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง โดยเฉพาะภาครัฐและ
 ภาคประชาชนขาดความคิดเห็นร่วมกัน เห็นไปคนละอย่าง แต่ละภาคส่วนก็ต่างคิดว่าอีกฝ่ายควรจะเข้าใจหรือ
 ทราบข้อกฎหมายดังที่ตนทราบ การเข้าใจไปคนละอย่างนี้เองเป็นองค์ประกอบให้ปัญหาทับถม และยากเกิน
 กว่าที่จะแก้ไขตัวอย่างที่ก่อปัญหาขึ้นได้ เช่น การเป็นผู้ฟังแต่ฝ่ายเดียว การไม่เคยเสนอแนะอะไรหรือฟัง
 อย่างเดียว ก็เป็นความเห็นที่ผิดไม่นำไปสู่การพัฒนาในระดับสังคม การมีความเห็นต่างกันระหว่างระเบียบ
 ข้อบังคับ ของหน่วยงานที่ต่างกันของภาครัฐ หรือภาคประชาชนต่อรัฐ และภาคประชาชนกับท้องถิ่นก็ตาม
 แต่ก็ยังพบว่า

1. ขาดการแสดงความเห็น ขาดการนำข้อเสนออุปสรรคระหว่างประชาชนกับหน่วยงาน การไม่เห็น
 ด้วย หรือเห็นต่างจะผลักดันความขัดแย้งให้เกิดขึ้นได้ง่าย

2. ขาดการมีส่วนร่วม เพราะเป็นเรื่องสำคัญมาก คนทั้งหมดต้องร่วมมือกัน

3. การมีความเห็นต่าง ทำให้เกิดการโต้แย้งในสังคม ย่อมเกิดการกระทบกระทั่งกัน

4. ขาดการอดกลั้น ขาดการเจริญสติ เพื่อยับยั้งความโกรธ การแสดงอารมณ์ต่อกัน ระหว่างภาคประชาชนต่อภาครัฐ ด้วยมุมมองที่ไม่เป็นมิตรต่อกัน อันเกิดจากความเห็นที่ไม่ตรงกัน ผลกระทบย่อมทำให้ไม่เกิดความร่วมมือไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้

5. ขาดการเคารพในกฎกติกาของสังคมในชุมชน หรือ ขาดการสร้างความเห็นร่วมกัน พนักงานอัยการยังรักษาแนวปฏิบัติตามหน้าที่ได้ดี แต่ก็ควรมี

1. การเปิดพื้นที่การพูดคุยด้วยข้อมูลที่เป็นจริงต่อกัน มีประโยชน์และไม่ถูกครอบงำด้วยความไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริง เพิ่มจริงใจต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. ทำการผ่อนปรน บางกรณีที่อยู่ในระดับที่พอเมตตาต่อกันด้วยกาย วาจา ใจ

3. เปิดโอกาสให้มีการเจรจา หรือสานเสวนา

4. ควรปรับความคิดเห็นเดิมของเจ้าหน้าที่ให้คลายจากความคุ้นชินกับการใช้อำนาจ

5. อดทน ตั้งสติ เพิ่มความสำคัญในการเข้าไปชี้แจงด้วยวิธีการที่นุ่มนวล อ่อนโยน

6. การปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน สร้างและรักษาความเข้าใจร่วมกันให้ยืนนาน

แนวทางความคิดเห็นที่ดีต่อกันในชุมชน ตามหลักทฤษฎีสамัญญตา คือ ผู้นำหรือผู้บริหารในทุกภาคส่วน หากให้ความสำคัญในหลักทฤษฎีสамัญญตา ย่อมแสดงออกด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นแม้จะทำงานร่วมกันหรือไม่ก็ตาม มีความอดทนอดกลั้นและเปิดกว้าง นำความคิดเห็นมาวิเคราะห์เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลา ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของส่วนงานใด ก็ควรมีการยอมรับและปรับความเห็น การหันหน้าเข้าหากัน คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกันและกัน มีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันให้คนกลางมาเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยเท่าที่จะกระทำได้เพื่อลดความบาดหมาง

ด้วยหลักการสำคัญใช้แนวทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ตามหลักอุดมคติบนฐานแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน ก่อนปฏิบัติหน้าที่ควรมีการให้อภัยความรู้แก่ชาวบ้าน มีการเปิดประชุมรับฟังความคิดเห็น เอาอุปสรรคมาเป็นอุปสรรคในการวางแผน การป้องกันมากกว่าการแก้ไข มีการวางแผนการทำงานเชิงรุกอยู่เสมอ เมื่อลงปฏิบัติการ แล้วพบปัญหาก็จะมีการค้นหาสาเหตุ มีการประชุม ในการป้องกันปรามมากกว่าการปราบปราม ชี้แจงกัน เพราะต่างก็ใช้พื้นที่ร่วมกัน ช่วยให้โอกาสชุมชน ได้มีส่วนในการแก้ไขปัญหาด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จของงานลุล่วงไปด้วยดี กล่าวคือ ถ้าเป็นผู้นำจะต้องมีการบริหารงาน โดยมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ การเพิ่มภาวะผู้นำให้เกิดมีและเปี่ยมด้วยความรับผิดชอบสูงขึ้น และรับฟังจุดต่างของความเห็นของผู้อื่นที่ไม่เหมือนเรา และควรยอมรับในบางส่วนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังต้องมีการเพิ่มความยุติธรรมในการพิจารณาและตัดสินเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งปวง เมื่อการปฏิบัติงานติดปัญหาใดจะต้องมีการนำปัญหานั้นเข้าที่ประชุมแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ แม้จะจัดแยกไว้ต่างหากก็ตาม มิใช่แยกขาดจากกันเพียงแต่จัดแยกออกไปตามด้านที่ปรากฏเด่นชัด ที่แตกต่างกันคุณลักษณะทั้ง 4 ด้าน เป็นองค์รวมที่มีความเนื่องกัน สัมพันธ์กันเชื่อมโยงกัน และพัฒนามาด้วยกัน คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีรูปแบบของชุดแนวคิดเพื่อแก้ไขความขัดแย้งไว้มากมาย ขึ้นอยู่กับการจะนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์ หลักธรรมที่ทรงคุณค่า เช่น สาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่ขึ้นต้นด้วยเมตตาเป็นแกนหลัก จัดว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นชุดเครื่องมือหรือเป็นพุทธวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งทางสังคมได้เป็นอย่างดี

สรุป

การเสนอแนวทางการประยุกต์การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการบังคับคดี จะเห็นได้ว่าหลักสาราณียธรรมสอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท มาเป็นกรอบการหลักการพัฒนาหรือนำออกไปช่วยเสริมกระบวนการวิธีในการนำออกไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องสร้างบรรยากาศในการเจรจา รู้จักการวางตนที่ดีเพื่อจะรับรู้และรับฟังคู่พิพาท อีกทั้งเสนอแนะเพื่อหาทางออก ปรับความเห็นในความเข้าใจผิด ไม่ว่าจะเป็นด้วยการรับหรือส่งข้อมูล ช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน สามารถกลับคืนความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อช่วยหาทางออกที่ดีที่สุดให้เกิดแก่คู่พิพาท แม้ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางคดีจะบรรลุตามความประสงค์ทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ก็ตาม แต่ก็สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการและจัดอุปสรรคแห่งการไกล่เกลี่ยและการเจรจามีประสิทธิผล หลักสาราณียธรรมทำให้สังคมเป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ความเคารพ เพื่อส่งเสริมกัน เพื่อการไม่ทะเลาะวิวาทกัน เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหลักสาราณียธรรมเป็นชุดแนวคิดแห่งพุทธวิธีที่ใช้เพื่อการแก้ไขความขัดแย้งเป็นช่องทางที่ช่วยเสริมสร้างเกื้อกูลคนในสังคมให้เกิดความรักและสามัคคีกัน สามารถจัดความขัดแย้งและแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ การดำรงตนเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข และเป็นความเจริญแก่สังคม หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่ดี ที่จะหยุดยั้งปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมและปัญหาความขัดแย้งอื่น ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นตามมาภายหลัง

References

- Adiwattanasit, Ch. (2001). *Sociology According to Buddhist Principles*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Bodhirangsiyakon, N. (2009). *Legal Problems Regarding Conflict Management Through Mediation*. (Research Report). Office of the Judiciary. Bangkok.
- Dharmasakti, N. (2007). *Role of the Judge and Problems in Court Annexed Conciliation*. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University. Bangkok.
- Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary. (2007). *Conflict Management and Mediation*. Bangkok: Tana Press Co., Ltd.
- Kho, J., Bonpin, T. T., Narvadez, M. E., & Fuentes, A. L. (2002). *Guide to Increasing the Capacity of the Dispute Management Process*. [Empowering Dispute Management Processes]. (Wattanasap, Burikun, and Permpoonwivat, Translators). Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.
- Landau, S., Landau, B., & Landau, D. (2006). *From Conflict to Creativity*. (Ong-Insee and Makhasiranon, Translators). Bangkok: Tankamol Press (2001).
- Liengboonlertchai, S. (2004). *The Concept of Mediation in Disputes*. Bangkok: n.p.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

- Office of the Attorney General. (2016). *Including Laws, Regulations, Orders, Announcements and Circulars Related to the Operations of the NCPO*. Bangkok: Office of the Attorney General.
- _____. (2016). *Manual for Assisting Citizens in Conciliation*. Bangkok: Office of the Attorney General.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2008). *Buddhist Dictionary Dhamma Compilation Edition*. (16th ed.). Bangkok: S. R. Printing Massproduct Co., Ltd.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Buddhist Dictionary Glossary Edition*. (11th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Phramaha Hunsa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2004). *A Pattern of Conflict Management by Buddhist Peaceful Means: A Critical Study of Mae Ta Chang Watershed Chiang Mai*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Phramaha Hunsa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2011). *Buddhist Peaceful Means: Integrating Conflict Management Principles and Tools*. Bangkok: 21 Century Co., Ltd.
- Worakitsophonphaisal, W. (2009). *Legal Problems on the Civil Conciliation before Submitting the Case to the Court*. (Master's Thesis). Sripatum University Chonburi Campus. Chonburi.